

# YAŞAMIN TIPLAŞTIRILMASI VE İLAÇ SEKTÖRÜ

Cansu Nar



**İNSAMER**

İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ  
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER  
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Nar, Cansu. "Yaşamın Tiplaştırılması ve İlaç Sektörü", İNSAMER, 18.06.2020.

Analiz

Savaşlar, bulaşıcı hastalıklar, olası bir ticari kısıtlama engeli gibi faktörler karşısında halk sağlığının korunması, sağlık hizmetlerinin kaliteli ve etkin bir şekilde sunulabilmesi, güçlü bir sağlık politikasıyla mümkündür. Demografik değişim, ortalama yaşam süresinin uzaması, hastalık faktöründeki değişimler, kronik hastalıkların artması, bireylerin tezgâh üstü ürünlere (takviye ilaçlar) ağırlık vermesi, sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaşması, ilaç sektörüne olan talebin artmasında ve sektörün büyümesinde önemli rol oynamıştır. Sürekli artan küresel talebi karşılamak ve ilaç geliştirmeye yönelik yoğunlaşan baskılar sebebiyle ilaç şirketleri hastalara en yenilikçi ve en ileri tedavileri sağlamak için seri bantlar hâlinde çalışmaktadır.

Dünyada her geçen yıl bir önceki yıla göre önemli küresel sağlık kazanımları elde edilmiştir. Yaşam beklentisi dünyanın her yerinde giderek

artmış, çocuk ölümleri azalmış, önceleri tedavi edilemeyen pek çok hastalığa çare bulunmuştur. Hasılı klinik gelişmelerin teknolojiyle birleşmesi muazzam büyüklükte ve sorgulanamaz modern tıbbi inşa etmiştir.

Bugün teknolojideki gelişmeler, genetik araştırmalar ve bilimsel verilere ulaşma hızı sayesinde ilaç sektörü sürekli olarak ilerleme kaydetmektedir. Dünyanın her bölgesinde küresel ilaç firmalarının veri toplama merkezlerinden gelen bilgiler ivedilikle Ar-Ge merkezlerinde bilgiye dönüştürülmektedir. Elde edilen veriler rapor hâline getirilerek gelecek 5 ve 10 yıllık programlarla dünya olası tehlikelere karşı uyarılmakta, alınan tedbirler ve stratejik planlarla hastalık önleyici ve tedavi edici ciddi çalışmalar yürütülmektedir. Dünya genelinde ilaç firmalarının Ar-Ge harcamaları 2019 yılında 182 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2024'te bu harcamaların 213 milyar dolara



**İNSAMER**  
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ  
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER  
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

çıkması beklenmektedir.<sup>1</sup> Sunulan raporlar sayesinde küresel ilaç ve tıbbi malzeme üretim şirketleri, üretimin çeşitliliğini ve yönünü belirleyerek katma değeri yüksek ürünler üretilmesini sağlamaktadır.

2018 yılında dünya genelinde ilaç sanayiine yönelik harcamaların 1 trilyon 200 milyar dolar seviyesinde olduğu, bu rakamın bir yıl sonra yaklaşık %5 artışla 1,3 trilyon dolara ulaştığı belirtilmektedir. Önümüzdeki beş yılda 1,5 trilyon dolar büyüklüğünde bir pazar öngörülmektedir.<sup>2</sup> Ancak bu sektördeki ilerlemeler bir yandan küresel sağlık problemlerinin çözümüne katkı sağlarken diğer yandan hastalık kaynağının/kaynaklarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Küresel pazarı bu denli büyüten ilaç kategorilerinin ilk beş sırasına bakıldığında birinci sırada onkolojik hastalıkların tedavisinde kullanılan ilaçların yer aldığı görülmektedir. Diğer dört kategoride ise romatizmal, antidiyabetik, dermatolojik hastalıklarda kullanılan ilaçlar ve aşılar yer almaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın 2019 raporuna göre, önümüzdeki beş yılda satışı artması beklenen ilaçların da yine aynı sırada olacağı belirtilmektedir. Dünya genelinde yapılan bilimsel araştırmalar, 2017-2024 yılları arasındaki ilaç satışlarında bu beş kategorinin ortalama %200 artış göstereceğini ortaya koymaktadır. Onkoloji hastalıklarında 104 milyar dolar olarak gerçekleşen ilaç satışlarının 233 milyar dolara, antidiyabetik ilaç satışının 46 milyar dolardan 60 milyar dolara, aşı satışlarının 28 milyar dolardan 45 milyar dolara, bağışıklık baskılayıcıların (immünosupresanlar) 14 milyar dolardan 38 milyar dolara, dermatolojik ilaçların ise 13 milyar dolardan 30 milyar dolara çıkacağı tahmin edilmektedir.<sup>3</sup>

Küresel olarak tüm insanlığın ortak sağlık sorunlarıyla karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. İstatistiklere göre bulaşıcı olmayan hastalıklar sebebiyle her yıl 41 milyon insan hayatını kaybederken bu sayının 15 milyon kadarını erken ölüm olarak nitelenen 30 ve 69 yaş grubu oluşturmaktadır.<sup>4</sup> Bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklanan erken ölümleri azaltarak nüfusu iyileştirme hedefindeki sağlık politikaları, kronik hastalık vakalarının artmasıyla zaten gerilmiş durumdaki sağlık bütçelerine daha fazla baskı yapılmasına sebep olmaktadır. Harcamaların milyar dolarlarla ifade edildiği sektörde, önleyici tedbirler üzerine çalışmalar yapılırsa da sorunun üstesinden gelebilmek için bunun tek başına yeterli olmayacağı açıktır.

*Kanser, bulaşıcı hastalıklar, obezite ve fiziksel hareketsizliğe bağlı rahatsızlıkların artmasıyla neredeyse her ülkedeki sağlık sistemi bu hastalıkların tedavi yükü altında ezilmeye başlamıştır.*

İlaçlara talebin giderek artması endişe vericidir. Bu durum, alınacak önleyici birtakım tedbirler sayesinde hastalık aşamasına gelmeden ve ilaca muhtaç olmadan yapılabilecekler için resmî politikalar üretilmesini zorunlu kılmaktadır. Hastalıkların gerçek sebepleri tespit edilip ortak bir plan doğrultusunda hareket edilmesini sağlamak politikacıların görevidir. Sivil toplum ve çevreci kuruluşların bu konuda yapabilecekleri sınırlıdır. Tıbbın insan bedeni üzerindeki etkinliğini değerlendirmek, bunu bir politika olarak tartışabilmek, nesnel kararların alınmasında en temel etkidir.

Kanser, bulaşıcı hastalıklar, obezite ve fiziksel hareketsizliğe bağlı rahatsızlıkların artmasıyla neredeyse her ülkedeki sağlık sistemi bu hastalıkların tedavi yükü altında ezilmeye başlamıştır. 2030-2050 yılları arasında iklim değişikliği, yetersiz beslenme, sıtma, ishal ve ısı stresi sebebiyle yılda 250.000 ek ölümün yaşanacağı yönünde tahminler bulunmaktadır.<sup>5</sup> Yapılan araştırmalar

ve hazırlanan raporlarda insan sağlığını ve diğer canlıların varlığını tehdit eden 10 problem belirlenmiştir. Gelecekte ciddi bir tehdit unsuru olan bu faktörlerin bugünden dikkate alınması ve çözüm üretilmesi için birlik çağrısı yapılmaktadır.

İnsan sağlığını etkileyen en büyük riskin hava kirliliği ve iklim değişikliği olduğu belirtilmektedir. Havadaki mikroskobik kirleticiler, solunum ve dolaşım sistemlerine nüfuz ederek akciğerlere, kalbe ve beyne zarar vermekte ve her yıl 7 milyon insanın kanser, felç, kalp ve akciğer hastalıklarından muzdarip olmasına ve erken ölümlere sebep olmaktadır.<sup>6</sup>

Diyabet, kanser ve kalp hastalığı gibi bulaşıcı olmayan hastalıkların her yıl 30-70 yaş aralığında -erken ölüm olarak değerlendirilen- 15 milyon insanın ölümüne yol açtığı belirtilmektedir. Veriler, dünya çapındaki tüm ölümlerin %70'inin bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Bulaşıcı olmayan hastalıkların ise kötü alışkanlıklar, fiziksel hareketsizlik, yetersiz beslenme ve hava kirliliğinden kaynaklandığı kaydedilmektedir.<sup>7</sup> Bu gruptaki hastalıkların diğer sebepleri ise yoksulluk, savaş ve çatışma koşulları ile doğal afetler şeklinde sıralanmaktadır.

Kırılgan ortamlar dünyanın hemen hemen tüm bölgelerinde mevcuttur. 1,6 milyardan fazla insan uzun süreli krizler ve yetersiz sağlık hizmetleri nedeniyle temel bakıma erişememektedir. Temel sağlık hizmetinin pek çok ülkede yeterli olmayışı, mağdur durumdaki insanların yaşamları boyunca sağlık gereksinimlerini karşılayamamasına sebep olmaktadır.<sup>8</sup> Bu durum aynı zamanda bulaşıcı hastalıkların yayılmasına da yol açmaktadır. Sosyal, politik ve ekonomik nedenlerle ortaya çıkan göçler ve mültecilik sorunu da sağlık için ilave bir tehdit oluşturmaktadır. Düşük ve orta

gelirli ülkelerde kaynak eksikliği, yeterli sayıda sağlık personeli olmaması, ilaç üretebilecek sanayiye sahip olunmaması kriz bölgelerindeki durumu daha da ağırlaştırmaktadır. Evrensel sağlık güvencesini oluşturmak için birinci basamak, sağlık hizmetlerinin sistemleşmesi ve eşit erişim imkânı sağlanmasından geçmektedir.

İnsan sağlığını etkileyen bir diğer faktör de grip salgınlarıdır. Küresel grip salgınlarının tespiti ve tedavisinde geç kalınması ciddi problemlere yol açmaktadır. Ülkelerin, siyasi ve ekonomik olarak imajlarını korumak amacıyla salgın bilgilerini uluslararası kamuoyuyla vaktinde ve

doğru bir şekilde paylaşmaması, gerçek verilerin açıklanmaması, ulusal salgınları küresel bir probleme dönüştürebilmektedir. Bu noktada salgın önleme sistemlerini güçlendirmek amacıyla her ülkenin hazırlıklı olması ve yüksek kaliteli sağlık hizmetleri sunabilmesi hayati önem taşımaktadır. Bunun için de ülkelerin sağlıkla ilgili kurumlarına ciddi sorumluluklar düşmektedir.

DNA'nın zamanla çeşitli faktörler nedeniyle mutasyona uğraması, tedavileri sonuçsuz bırakmaktadır. Ayrıca insan eliyle üretilen sağlık krizleri de bu noktada ciddi bir risk oluşturmaktadır. İklim değişikliği, tarımda kullanılan kimyasal maddelerin artışı,

farmasötik istila, akılcı olmayan ilaç kullanımları ve birçok faktör, insanları tedaviye dirençli hâle getirmektedir. Günümüzde antimikrobiyal direnç (bakterilerin, parazitlerin, virüslerin ve mantarların bu ilaçlara direnme yeteneği), enfeksiyonların kolayca tedavi edildiği modern zamandan tedavisi olmayan geçmiş bir zamana dönme tehlikesini barındırmaktadır. Bu direnç, enfeksiyonları önleyememe, cerrahi ve kemoterapi gibi prosedürleri ciddi şekilde tehlikeye atma potansiyeli barındırmaktadır.

*Koruyucu  
sağlık  
hizmetleri  
vermek ve bu  
hizmetlere  
halkın eşit  
ve olabilecek  
en ucuz  
imkânlarla  
ulaşmasını  
sağlamaksa  
devletin  
görevidir.*

Özetle küresel sağlık sorunlarının temelinde insan kaynaklı sebepler bulunmaktadır. Tarihsel olarak değerlendirildiğinde sanayileşmeyle birlikte tüm birimlerde başlayan akılcılaşıma, bir noktadan sonra insani değerlerin göz ardı edilerek sadece üretime odaklanılmasına yol açmıştır. Yeniliklerin yalnızca dünyanın yararına kullanılması gerekirken; üretimi ve kazancı temel alan azgın üretim-tüketim ikilemi, tabiatı tahrip etmiş, aynı zamanda da dünyayı küçük azınlıktaki üreticiler ve çoğunluğu oluşturan tüketiciler olarak ikiye ayırmıştır.

Zengin ülkelerin tıbbi sömürgeleştirme aracı olarak kullanması, tüm dünya toplumlarını hasta edici boyutlara ulaştırmıştır. Geri kalmış ve gelişmekte olan yoksul ülkelerdeki her birey tıbbın nesnesi durumundadır. Tarih boyunca doğal şartlar sonucu oluşan hastalıklarla mücadele eden insanoğlu günümüzde ise yeni nesil hastalıklarla yaşamaya çabalamakta, tedavi için yollar aramaktadır. İlaçlara ve diğer tüm tedavi sistemlerinin pazarlığına açık potansiyel hastalar ise yine önleyici tedbirler altında reçeteli reçetesiz ürünlerle, yani takviye ilaçlarla kendilerini korumaya çalışmaktadır.

Tıbbi alanda yapılan her buluş ve keşfedilen her yeni tedavi sayesinde, ortalama yaşam süresi uzamış, çocuk ölümleri azalmış olsa da her gün artan taleple sürekli genişleyen ilaç sektöründe üretilen ilaçların klinik zararları hakkında net bilgilere sahip değiliz.

Dünya Sağlık Örgütü'nün rakamlarına göre dünya genelinde hastaların yaklaşık %40'ı ayakta yapılan tedavilerde zarar görmektedir; hastanelerdeki tedavilerde hatalı uygulamalar sonucu zarar görenlerin oranı ise %10 civarındadır. Ekonomik bakımdan alt ve orta grupta olan yaklaşık 150 ülkede yanlış tedavi nedeniyle her sene yaklaşık 2,6 milyon insanın hayatını kaybetti belirtilmektedir.<sup>9</sup>

Güçlü bir toplum; güçlü bir sağlık sistemi ve tüm ülkeyi kapsayan plan ve programların gereğince uygulanmasıyla mümkündür. Koruyucu sağlık hizmetleri vermek ve bu hizmetlere halkın eşit ve olabilecek en ucuz imkânlarla ulaşmasını sağlamaksa devletin görevidir.

Devletin tüm kurumlarının iş birliğiyle çevre sağlığını ilgilendiren konularda gerekli tedbirlerin alınması, yerine getirilmesi ve mesleki personel yetiştirilmesi, yapılacak çalışmanın sistemleşmesi ve toplumsal bilinç oluşturulması için ilk adımdır. Üretim yapılan sanayi bölgelerinde ve fabrikalarda çevre sağlığını korumak ve tabiatın kirletilmesini önlemek amacıyla ciddi yaptırım olan politik kararların alınması zorunludur. Alınan bu kararların uygulanıp uygulanmadığının da uygun şekilde denetlenmesi, gerekli kayıtların tutularak çalışmalardan geri bildirim sağlanması ve güncellemelerin bu verilere göre yapılması önem arz etmektedir.

İnsan vücuduna gıda olarak giren tüm maddelerin üretimi ve işlenişi, ciddi politik ve ticari çalışmalar gerektiren başlı başına bir konudur. Zira sağlık açısından en önemli gerekliliklerden biri, günlük besin ihtiyacının karşılanmasıdır. Bu sebeple de besin kaynaklarının doğallığı veya yapaylığı, fabrikasyon üretimde kullanılan ham maddelerin ve yan maddelerin insan sağlığına zararlı olup olmaması, toplum sağlığını etkileyen en temel faktördür. Bu süreçteki olumsuzluklar sağlık sistemi üzerindeki baskıyı artırıp milyarlarca dolar açık verilmesine, dış borçlanmaya ve ülke ekonomilerinin zayıflamasına yol açabilmektedir; dolayısıyla ne yediğimiz değil, bunların içeriği ve hangi şartlarda üretildiği önemlidir.

Farmasötik üretimde ham madde üretimi ile birlikte ülke içerisinde kurulacak ilaç sanayii, hem dışa bağımlılığı azaltacak hem de istihdamı arttıracaktır; bu sayede halkın refahının artmasına da katkı sağlanmış olacaktır. Ancak ilaç sanayiinin kurulabilmesi için aynı zamanda iyi bir eğitim altyapısı da gerekmektedir. Zira sağlıkla ilgili her mesleki personelin nitelikli eğitim alması, ihtiyacı nicel ve nitel olarak karşılayacak oranda ve uzmanlıkta kişiler yetiştirilmesi, eğitim kurumlarının plan ve programlarıyla mümkündür.

Küresel sağlık problemleri yaşanmasında, akılcı ilaç kullanımıyla ilgili bilinçlendirme çalışmalarının yetersiz kalması büyük bir sorun

oluşturmaktadır. Dünya genelinde bütün ilaçların yarısından fazlası uygunsuz reçetelendirilmekte, dağıtılmakta ve satılmaktadır. Hastaların yaklaşık yarısı ilaçları doğru kullanmamaktadır. Bu durum kaynakların boşa harcanmasına ve sağlık sorunlarının artmasına yol açmaktadır. Antibiyotiklerin, vitaminlerin, gıda takviyelerinin ve bitkisel ürünlerin gereksiz yere ve reçetesiz kullanılması, bilinçsiz kullanım

örneklerinden bazılarıdır. Akılcı ilaç kullanımı; ilaçlara karşı direnç gelişiminin önlenmesi, tedavi başarısının artırılması, iş gücü ve maliyet kaybının azaltılması gibi pek çok yönü ile bireyin ve toplumun sağlığının korunmasında etkilidir.<sup>10</sup> Bunun için de eğitim programları hazırlanması, sunumlar yapılması, medyanın etkin bir şekilde kullanılması önemlidir.

## Sonnotlar

- <sup>1</sup> T.C Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İlaç Sektörü Raporu 2019, Ankara.
- <sup>2</sup> KPMG, Sektörel Bakış 2019-İlaç Raporu, s. 3, <https://home.kpmg/tr/tr/home/gorusler/2019/04/sektorel-bakis-2019-ilac.html>
- <sup>3</sup> age. s. 7.
- <sup>4</sup> Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı, “Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar Nelerdir?”, <https://www.tuseb.gov.tr/EnstituSayfa/bulasici-olmayan-hastaliklar-nelerdir-4/>
- <sup>5</sup> “Ten Threats to Global Health in 2019”, Africa News,

<https://www.africanews.com/2019/01/14/ten-threats-to-global-health-in-2019/>

- <sup>6</sup> age.
- <sup>7</sup> Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı, age.
- <sup>8</sup> “Ten Threats to...”
- <sup>9</sup> “Yanlış Tedaviden Dakikada Beş Kişi Ölüyor”, DW, 2019, <https://p.dw.com/p/3PbWU>
- <sup>10</sup> Ekin Koç, “Toplum Sağlığı Açısından Akılcı İlaç Kullanımı”, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 2015.